

Л. М. ГОЛОВАТА

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УМІНЬ І НАВИЧОК ДОСКОНАЛОГО ВОЛОДІННЯ УКРАЇНСЬКОЮ ЛІТЕРАТУРНОЮ МОВОЮ У ПРОФЕСІЙНІЙ СФЕРІ

У статті розкрито методика реалізації програми курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» на факультеті фізичного виховання (з урахуванням спортивної термінології, відповідного мовного матеріалу).

Запропоновано типологію завдань, спрямованих на формування власне мовленнєвих навичок (уміння контролювати і вдосконалювати своє мовлення; працювати над мовленнєвими вадами; користуватися лінгвістичною літературою) та формування професійних мовленнєвих навичок (уміння створювати висловлювання на фахову тематику; виступати публічно; орієнтуватися мовленнєвій навчальній ситуації, оформляти ділову документацію).

Ключові слова: навчально-виховний процес, мовна особистість, мовний курс, типологія вправ і завдань творчого характеру.

Л. М. ГОЛОВАТАЯ

ФОРМИРОВАНИЕ В БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ УМЕНИЙ И НАВЫКОВ СОВЕРШЕННОГО ВЛАДЕНИЯ УКРАИНСКИМ ЛИТЕРАТУРНЫМ ЯЗЫКОМ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ СФЕРЕ

В статье раскрыта методика реализации программы курса «Украинский язык в профессиональном направлении» на факультете физического воспитания (с учетом спортивной терминологии, соответствующего языкового материала).

Предложена типология заданий, нацеленных на формирование собственно речевых навыков (умение контролировать и совершенствовать свою речь; работать над речевыми ошибками; пользоваться лингвистической литературой) и формирование профессиональных речевых навыков (умение создавать высказывание на профессиональную тематику; выступать публично; ориентироваться в речевой учебной ситуации; оформлять деловую документацию).

Ключевые слова: учебно-воспитательный процесс, языковая личность, языковой курс, типология упражнений и заданий творческого характера.

L. M. HOLOVATA

CREATION IN FUTURE PHYSICAL CULTURE TEACHERS AND SKILLS MASTERY UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE IN THE PROFESSIONAL FIELD

The article deals with the methodology of implementation of the syllabus of the Ukrainian language course (for specific purposes) at the Faculty of Physical Education (with the emphasis on sports terminology and appropriate linguistic didactic material).

The author offers a typology of assignments aimed at formation of students' speaking skills (the ability of controlling speech utterances, improving speaking skills, avoiding speech faults and mistakes and using linguistic literary sources), formation of professional linguistic skills as well (ability of creating appropriate professional utterances; making public speeches; orienting in a linguistic educational situation and preparation of professional documentation).

Keywords: educational academic proverbs, linguistic course, typology of exercises and tasks of creative character.

На етапі національно-культурного і державного відродження України в умовах технологізації й інформатизації усіх сфер суспільного життя, глобалізації економічних і гуманітарних, у тому числі освітніх процесів, основним завданням вищих навчальних закладів є формування еліти суспільства. Важливим складником цього процесу є забезпечення належного рівня комунікативної компетенції майбутніх фахівців, оскільки вивчення рідної мови – «це площина, з якої починається пізнання світу, свого народу, його духовності» [1, с. 29].

Володіння рідною мовою, використання її не тільки в побуті, а й у професійній діяльності, під час ділового спілкування, у найрізноманітніших сферах функціонування є обов'язком кожного українця, формування особистості якого, починаючи з раннього віку, «має відбуватися тільки рідною мовою свого народу, нею повинен здійснюватися навчально-виховний процес у всіх ланках народної освіти» [1, с. 131].

Першочерговою потребою високоорганізованого суспільства є виховання сильної мовної особистості, яка має фундаментальні знання і багатий інформаційний запас, прагне їх поповнювати, володіє основами конструювання тексту відповідно до комунікативного задуму і мовленнєвої культури. Тому завданням вищої школи є підготовка висококваліфікованих спеціалістів, які досконало володіють мовою як в усній, так і в писемній формі у професійній сфері спілкування. Майбутні вчителі, причому не лише словесники, повинні оволодіти сучасними теоретичними знаннями, набути ґрунтовних практичних навичок, творчих якостей та високої професійної майстерності, адже «формування мовної свідомості учнів залежить від культури мови усіх без винятку вчителів» [4, с. 5].

Доцільно нагадати, що ще Іван Огієнко з цього приводу писав: «Кожний учитель – якого б фаху він не був – мусить досконало знати свою соборну літературну мову й вимову та соборний правопис. Не вільно вчителеві оправдувати свого незнання рідної мови нефаховістю. Як у школі, так і поза нею учитель повинен говорити тільки взірцевою рідною соборною літературною мовою й вимовою, щоб власним прикладом впливати на учнів і на оточення. Всі вчителі інших предметів мусять завжди звертати пильну увагу, щоб і на їхніх годинах панувала чиста літературна мова. Бо мало зробить сам учитель рідної мови, якщо його не підтримають і вчителі інших предметів» [3, с. 26–27]. Проголошена сто років тому думка залишається актуальною й надалі.

У Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка на нефілологічних факультетах викладається дисципліна гуманітарного циклу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», метою якої є «формувати у майбутніх спеціалістів уміння й навички досконалого володіння українською літературною мовою у професійній сфері» [5, с. 4].

Мета нашої статті полягає у з'ясуванні особливостей реалізації програми мовного курсу (відповідно до вимог кредитно-модульної системи) у процесі комунікативної підготовки студентів факультету фізичного виховання.

У викладанні мовного курсу на факультеті фізичного виховання основний акцент робимо на комунікативному аспекті мови. Основою викладання є передусім звернення до мовленнєвої діяльності (при відмові від зайвого теоретизування, особливо щодо різного роду граматичних дефініцій), оволодіння стійкими навичками усного монологу, діалогу, полілогу. Увага до мови як навчальної дисципліни у педагогічному закладі освіти посилюється ще й тому, що сьогоднішні студенти – майбутні вчителі, професійні спортсмени, тренери, реабілітологи, масажисти, спортивні оглядачі. Ми є свідками того, як відбувається стрімкий розвиток різних галузей, з'являються нові спеціальності, отож мова майбутніх фахівців повинна бути бездоганною, вони мають уміти чітко й зрозуміло висловити свою думку, адже навчання здійснюється через мову, за її допомогою. Педагог, який не може висловитися, не може й навчити. Тому одним із завдань мовного курсу є не тільки забезпечити студентів знаннями термінології спеціальностей «Фізичне виховання», «Спорт», «Здоров'я людини», а й розвинути їхнє продуктивне усне мовлення в усіх функціональних стилях сучасної української літературної мови (в першу чергу науковому та офіційно-діловому). Крім означених першочергових, виділяємо ще й такі завдання, що ставляться до студентів: досконало оволодіти нормами сучасної української літературної мови, не допускаючи калькування, змішування мов; вміти користуватися різноманітними лексикографічними джерелами, в тому числі інтернет-ресурсами; навчитися складати ті ділові папери, що функціонують у широкій сфері діяльності різних

фахівців (заява, автобіографія, резюме, характеристика, звіт, діловий лист, оголошення, адреса, акт, доручення, трудова угода, інструкція, правила, заявка на змагання, протоколи різних видів змагань тощо); логічно, точно й послідовно подавати стислу інформацію з того чи іншого питання; «розвивати комунікативні компетенції, потрібні у професійному спілкуванні» [5, с. 4].

Мовний курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)» включає три змістові модулі: 1. Норми сучасної української літературної мови; 2. Функціональні стилі у професійному спілкуванні; 3. Розвиток комунікативних компетенцій фахівця.

Для використання на практичних заняттях на факультеті фізичного виховання пропонуємо таку типологію завдань і вправ:

1. Завдання, спрямовані на формування власне мовленнєвих навичок:
 - уміння контролювати і вдосконалювати своє мовлення;
 - уміння працювати над мовленнєвими вадами;
 - уміння користуватися лінгвістичною і довідковою літературою.
2. Завдання, спрямовані на формування професійних мовленнєвих навичок:
 - уміння будувати власні висловлювання на фахову тематику;
 - уміння виступати публічно;
 - уміння орієнтуватися у мовленнєвій навчальній ситуації;
 - уміння оформляти ділову документацію.

Упродовж кожного практичного заняття основну увагу зосереджуємо на „оволодінні відповідними даному фаху терміносистемами сучасної української мови, професійною термінологією, науково-виробничими жанрами і текстами, на шліфуванні культури мовного спілкування за творчими інтересами і потребами, на культивуванні доброго мовного смаку”, що, на думку Любові Мацько, слід впроваджувати в кожному ВНЗ [2, с. 26].

Завдання до практичних занять передбачають такі види діяльності студентів:

- опрацювання основної і додаткової лінгвістичної літератури на виучувану тему;
- підготовку усних і письмових відповідей на запитання, що стосуються теоретичного матеріалу;
- вправи аналітичного і конструктивного характеру з використанням різного типу словників;
- складання основних видів ділових паперів (за зразками);
- творчі вправи: написання творів різних типів мовлення; складання текстів, що належать до різних стилів; складання монологів, діалогів, полілогів; написання зразків газетно-журнальних жанрів на відповідну фахову тематику;
- написання конспектів, рефератів, тез, анотацій (довідкових і рекомендаційних) на основі опрацьованої літератури; складання планів; виступи з рефератами і повідомленнями; обговорення і коментарі до виступів.

Зважаючи на те, що програмовий матеріал передбачає три змістові модулі, до кожного з них добираємо специфічну систему вправ, яка включає як роботу, здійснювану на готовому матеріалі, так і перебудову та створення мовного матеріалу. Вправи і завдання на готовому матеріалі (аналітичні, репродуктивні, класифікаційні) допомагають у сприйнятті і репродуктивному відтворенні мовних засобів. Вправи і завдання на створення власного мовного матеріалу (синтетичні, продуктивні, мовленнєві (передкомунікативні), комунікативні) сприяють формуванню вмінь будувати і вживати мовні засоби, добираючи мовний матеріал, необхідний для вираження певного змісту; використанню засвоєного мовного матеріалу в непередбачених висловлюваннях.

Подасмо завдання і вправи творчого характеру, пропонувані студентам факультету фізичного виховання, у яких зосереджена увага на оволодінні відповідними цьому фаху терміносистемами сучасної української мови, професійною термінологією, науково-виробничими жанрами і потребами, на культивуванні доброго мовного смаку.

Прочитайте подані нижче спортивні фразеологізми. Складіть зв'язний текст, взявши за назву один із них.

Дати шанс; сильна рука; тримати першість; стояти горою; не давати спуску; високо нести голову; до десятого поту; занепадати духом; лаври не дають спати; господар становища; витримувати характер; наша бере; вести гру; їздити верхи; віритися ногам;

опановувати себе; не лишитися в боргу; бити мимо цілі; хапатися за голову; як виросте трава на помості; бойове хрещення; з усієї сили; давати початок; вибитися з сил; брати на буксир; вичерпати себе; віддавати перевагу; впливати на чисту воду; воювати з вітряками; діяти грубою силою; не бий лежачого; зійти з арени; аришин у плечах; вдарити відбій; один бік медалі; виграти бій; благородний жест; брати боєм; гра не варта свічок; робити добру міну при поганій грі.

Диктант-переклад.

Бег в черте города; бег с ускорением; выбытие из соревнований; команда по кроссу; круг для метания диска; молот со стальной проволокой; оттолкнуться от бруска; первенство по легкой атлетике; передача эстафеты вне зоны; подготовленность к хорошему финишу; соревнования команд в десять человек; споткнуться о барьер; судья по бегу; играющий тренер; тренировка в кроссе; усиление во время движения.

Серед поданих слів знайдіть росіянізми і доберіть до них українські відповідники.

Болільник, визов, тренування, віддихати, військовий, даліше, доклад, ковзани, лагерь, лишній, міроприємство, зупинка, перчатки, познакомитися, предел, перевірка, слідуючий, строїтисся, нападник, бажаючи, спорт овець, ведучий.

Відредагуйте речення.

1. І все-таки наш лідер зазнав поразку. 2. Студентство також беруть участь у цих змаганнях. 3. Спортсмен, прийшовши на тренування, він привітався з тренером і друзями. 4. Олег любив грати у теніс, часто жартувати, а також пісні. 5. Захоплений хлопець футбольним матчем ділився враженнями з іншими вболівальниками. 6. Щоденно тренуючись, нас не покидала віра в перемогу. 7. Боксер, виходячи на ринг, і починає атакувати. 8. Капітан команди заявив, що я віддам усі зусилля для перемоги. 9. На білому снігу добре помітні лижі яскравих кольорів, за плечима у них гвинтівки. 10. Гравці «Спартака» не можуть второпати – що ж сталося, бо наші гравці не дають їм жодного шансу пробитись до своїх воріт. 11. І знову судді надають бійцям четвертий вирішальний бій адже ж сили їх майже вийшли. 12. Петров розвиває атаку з центра, точний пас на Іванова, Іванов проходить по флангу, який навіщує передачу в центр штрафної площадки. 13. Цей м'яч приніс великі вітання з боку глядачів (Зі студентських робіт).

Замініть речення з відокремленими означеннями і обставинами складнопідрядними. Чи у всіх випадках можлива така заміна? Поясніть. Як змінюється при цьому зміст речень?

1. Творення і використання української науково-технічної термінології передбачає єдність і активну взаємодію професійної і державної політики, скерованої на забезпечення функціонування в державі однорідного україномовного середовища. 2. У деяких російсько-українських словниках, як і раніше, перевага надається термінам, утвореним шляхом традиційного калькування з російської мови. 3. Повернути українському народові його власну термінологію, упорядковану й унормовану сучасними українськими вченими, – одне із завдань сучасної термінології. 4. Ми маємо можливість створювати власну українську термінологію, врахувавши досвід іншомовних термінологій. 5. Розбудовуючи українську термінологію, треба відновлювати мовну автентичність у межах розумного співвідношення національного та інтернаціонального, оскільки українська мова повинна гідно вписатися в європейський контекст (Із тез виступів на наукових конференціях).

Прочитайте тексти. Визначте стиль мовлення. Дайте відповіді на запитання. 1. У якій мовленнєвій ситуації може звучати кожен із цих текстів? 2. Яке завдання мовлення (обмінятися враженнями, дати чітку інформацію, пояснити якимсь питанням, створити образ, спонукати читача або слухача до дії)? 3. Яким є висловлювання (офіційним чи неофіційним, емоційним чи безпристрасним, конкретним чи узагальненим)? 4. Які мовні засоби використані у текстах?

Оптимальний ступінь тренування ототожнюється зі спортивною формою, яка в свою чергу встановлюється показниками спортивно-медичного контролю (збуджений стан нервово-м'язової системи, точність м'язових волокон, реакція вегетативних функцій у деяких видах зусиль і повернення до висхідного рівня, оптимальна вага тіла), а також показниками педагогічного контролю (випробувальні, фізичні, технічні, тактичні і психологічні норми – рівень психічних процесів і станів) та суб'єктивними показниками (бажання тренуватися, змагатися, спати, харчуватися) і, звісно, спортивними результатами. Ступінь тренування вказує на рівень тренувального стану в певному часі.

Палестріада
 Гімн Міжнародної федерації боротьби
 Салют, звитяжці, хай вам пощастить!
 На вашу честь знялися в небо стяги!
 Борців хоробрих подвиги й відвагу
 Арени знали ще з глибин століть!
 Вас, посланців усіх материків,
 На килимі вітаємо гостинно.
 І ви тепер – у боротьбі невпинній –
 Титани і боги старих віків!
 Хай перемогу жереб вам дає!
 Хай Всесвіт дасть блискучий ритм сонета!
 Співає зачудовано планета
 Про вас, борці, про лицарство своє! (Ліляна Канева).

Запишіть речення у логічній послідовності, таким чином утворивши текст. Придумайте йому назву.

Учасник, у тіло якого потрапила така кулька й забарвила місце влучення, вважається «мертвим» і вибуває з гри. Спочатку в неї грали для розваги вихідними днями, а потім вона переросла у спорт. Перемогу здобуває команда, котра захопила прапор суперника. У США вже існує близько 1000 спеціальних полів для неї. З цього й починалася справжня пейнтбольна лихоманка. Кожен гравець озброєний пістолетом, що стріляє желатиновими кульками, наповненими фарбою. Дебют гри відбувся у червні 1982 року в Нью-Хемпширі (США). Пейнтбол – це гра, в якій дві або більше груп людей мають завоювати прапор у суперника.

Пропонована методика реалізації програми мовного курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», акцент у якій робиться на комунікативному аспекті мови, за умови добору завдань і вправ творчого характеру фахового наповнення може бути використана у підготовці студентів різних факультетів педагогічних закладів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. – Дрогобич: Відродження, 1994. – 218 с.
2. Мацько Л. Українська мова у вищій школі України / Л. Мацько // Дивослово. – 1996. – № 11. – С. 24–26.
3. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки / І. Огієнко. – Львів: «Фенікс», 1995. – 46 с.
4. Струганець Л. Формування мовної особистості як культуромовна проблема / Л. Струганець // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного інституту. Серія: українська лінгводидактика – №1 (1). – 1997. – С. 3–6.
5. Українська мова (за професійним спрямуванням): Програма навчального курсу для нефілологічних факультетів вищих навчальних закладів України / Уклад. Л. Струганець, Е. Палихата, М. Пігур. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2005. – 23 с.